

Några upplysningar till ledning vid insamlandet för
Medelpads Fornhem.

Andra upplagan, enligt uppdrag utarbetad af *Anders Wide*.

Förord.

Första upplagan af denna lilla uppsats nedskrefs under några angenäma vandringsdagar i Medelpad sept. 1907 i doktor Ol. Högbergs sällskap. Under hvarje följande år ha vi i fornintresse fortsatt våra forskningsresor. En något utförligare uppsats, benämnd »Ljungans ådal», meddelar åtskilligt därom. Vi hoppas framdeles kunna skildra hela provinsen i liknande skrifter. Ur 1:a upplagans förord återger jag följande, som fortfarande äger sin giltighet.

»Uppsatsen framträder utan alla anspråk. Den har tillkommit därför, att befolkningen ute i Medelpads bygder, hvilken omfattat fornminnessaken med allra största intresse, dock tyckes hysa en viss tvekan, om hvad man därmed egentligen afser, och hvilka gåfvor man önskar mottaga för det blifvande fornhemmet.

På samma gång förf. velat på detta sätt gagna saken, anhåller han om välvillig förståelse af här gjorda uttalanden. Det hela är mycket ofullständigt, men det står enhvar fritt att efter hand komplettera uppgifterna genom meddelanden i tidningarna.»

Medelpads Fornminnesförening

har utvecklats ovanligt raskt och under de allra lyckligaste förhållanden. Därtill har väsentligt bidragit, att Sundsvalls alla tidningar allt ifrån början omhuldat den unga föreningen med så varmt intresse, att de väl gjort sig förtjänta af ett offentligt tack ej blott af fornvännerna utan af Medelpads hela befolkning.

Föreningen stiftades 29/9 1906, stadgar antogos 10/4 1907, men redan förut hade forngåfvor börjat inflyta. Deras numerär uppgår efter 4 år till öfver 5,000.

I sin intendent, doktor Ol. Högberg, har föreningen lyckats förvärfva den mest hängifne, oegennyttige och på fornområdet mest kunskapsrike mannen i Medelpad; han har dessutom den i fornhänseende berömvärda egenskapen, att han ej samtidigt samlar åt sig själf. Mycket har han offrat både af tid och kontanter, men för allt detta hittills aldrig mottagit annan lön än ett sällan uttaladt tack.

Föreningens styrelse har arbetat efter bästa förmåga, har skaffat den vackrast tänkbara plats för fornhemmet, byggnader, som inrymma de talrika samlingarna o. s. v. Det skulle vara mig en kär plikt att här framhäfva hvarje styrelseledamots förtjänst, men de få på sig öfverflytta, så mycket de önska, af det erkännande jag gifvit intendenten.

Fornhemmets område.

Sundsvalls stadsfullmäktige ha alltifrån Medelpads fornminnesföreningens bildande insett dess uppfostrande och förädlade betydelse. Vålvilligt upplåto fullmäktige ett område af omkring 6 tunnland, beläget å norra Stadsberget, mellan Krönvägen och Gustaf-Adolfsvägen, omedelbart intill turistföreningens område. Det är utomkring begränsadt af de åt Stadsparkföreningen upplåtna bergvidderna, som bilda den nya Stadsparken. Platsen erbjuder en enastående härlig utsikt öfver staden, omgifvande fastland, öar, haf och fjordar; denna plats är för öfrigt särdeles lämplig för ifrågavarande ändamål, både hvad belägenhet, terrängförhållanden och utrymme beträffar.

Genom ofvannämnda platsfrågas ordnande ha alla de tre nämnda föreningarna kommit i intim beröring med hvarandra; alla tre arbeta också hufvudsakligen för samma vackra mål, folkets höjande i kulturellt och hygieniskt hänseende, hvarför de för all framtid godt kunna trifvas med hvarandra. Häraf kan en stor och enande samverkan uppstå, hvars betydelse här må något beröras.

Fornminnesföreningen har till en början fått tillgodogöra sig de 2 andra föreningarnas arbeten, dragit nytta af väganläggningar o. s. v., men fornhemmet har i sin tur åstadkommit, att de förut gjorda anläggningarna kommit till större användning. Fornhemmet har skänkt nytt lif och ett varaktigt

lif åt de förut något ensliga skogsvidderna. Tänkbart är ju också, att intresset för den ena eller andra saken under tidernas lopp förminskas, t. ex. att offervilligheten för turistväsendet småningom aftager, eller att folkparkanläggningarna snart äro fullbordade och endast behöfva underhållas — men fornminnes-samlingarna komma ständigt att få nya bidrag, att alltid bjuda på något nytt och sevärdt, och de kunna därför också vidmakthålla och påräkna nytt intresse för all framtid, att ständigt locka folk ut till norra Stadsbergets hälsobringande höjder.

Fornhemsbyggnader.

1:o. Redan uppförda byggnader.

Bredsjöstugan, en s. k. långstuga från den gamla finn-byn Bredsjö i Ljustorps socken, har årtalet 1752 inristadt å ena gafveln. Föreningens ombud, inspektör P. E. Lindström gaf anvisning på denna byggnad, och ägaren, direktör E. A. Enhörning, var nog frikostig att både skänka stugan och bekosta dess nedtagande och nedforsling till fornhemsområdet.

Skvaltkvarnen från Bredsjö är likaledes skänkt af direktör Enhörning.

Trampmangeln är en gåfva från medlemmar af familjen Wide.

2:o. Redan förvärfvade, men till fornhemmet ännu ej flyttade byggnader.

Häbber, skänkt af hr Westin, Byn i Skön sn.

»Störs», *starris* eller s. k. *eldhus* från Störbergets fäbodur, Öfverturingen by af Hafverö sn, är skänkt af handlanden Jon Andersson.

Lappkyrkan, äfven använd som *blockhus*, från Öfverturingen by af Hafverö sn, är skänkt af landstingsman H. Halfvarsson och hemmansägaren O. M. Åstrand.

Lofstugan från Finsjö by af Torp sn är skänkt af Tunadals trävaruaktiebolag; förflyttning och uppsättning på fornhemsområdet bekostas af disponent Axel Jacobsen.

Alla dessa mindre och enklare träbyggnader har föreningen hoppats kunna öfverflytta till fornhemmet under vintern 1910—11.

3:o. Byggnader, som måste anskaffas till fornhemmet.

Fornminnesföreningen har gjort till sin uppgift att i främsta hand anskaffa alla de byggnader, som hörde till en större bondgård i Medelpad, och dessa äro enligt Nordenströms beskrifning af år 1769 följande: 1:o) en sätesbyggnad med 4 rum, 2:o) en sängstuga för gäster, 3:o) bryggstuga med kammar, 4:o) ett par bodar eller skafferier, 5:o) två à tre stolphärbärgen, 6:o) två kornbodar eller långloge, 7:o) stall, 8:o) fähus, 9:o) små fähus, 10:o) svinhus, 11:o) hus att värma vatten uti, 12:o) afträdeshus, 13:o) torkhus och badstuga, 14:o) vedlider, 15:o) redskapshus, 16:o) källare med svale, ria, foderbodar och allehanda lider ouppräknade.

Men föreningen har dessutom tänkt sig att härtill foga följande byggnader:

En fiskarstuga från Norrmalm eller något fiskläge samt *en sjöbod* af äkta medelpadstyp, t. ex. från Tynderösundet.

En fäbodvall med alla därtill hörande hus och utrustning, klöfjeredskap o. s. v.; i dess närhet *finnpörte*, *kolarekoja*, *tjärdal m. m.*, vidare en *lappkåta*, möjligen både *torfkåta* och *tältkåta*, *stolpbod*, *redskapsskjul* o. dyl., som lapparna begagna. Små byggnader af sistnämnda slag äro billiga, både hvad material och uppförande beträffar, hvarför de snart borde kunna anskaffas enligt å Skansen tillgängliga förebilder.

En smedja, en *spånhyffel*, en *vattensåg* af äldsta och minsta slag samt ett *tröskverk* med *lin-skäkt*, en *lerbråk m. m.*

En kyrka, en *stegport*, en *klockstapel* och en *kyrkstuga*.

Att få alla dessa byggnader samlade på en plats kommer att kräva flera år; f. n. gäller det att utvälja de bästa och tillsvidare få dem väl bevarade åt föreningen på den plats de stå. Det blir sockenombudens omsorg.

För placandet af alla dessa olika byggnader är redan förslag i hufvudsak uppgjort.

I midten, framskjuten mot krönvägen, ligga mangårdsbyggnaderna med en stor, framåt mot staden öppen gårdsplan. Bakom och vid sidorna ligga öfriga byggnader kringströdda ute i skogen.

Vid den lilla konstgjorda sjön ligger *fiskarestugan* med *sjöbod*, *båtar*, *gistvall* med *gistgård* och öfriga tillbehör. Här kan ock en reträttplats beredas för ett gammalt *magasin* af de många, som ännu kvarstå vid Sundet, nedom Storbron. På detta sätt räddas ännu en byggnad från gamla Sundsvall,

och den kan tjäna som förvaring för handels- och industrialster.

Till sjön bör leda en konstgjord *bäck* med små dammar, där kvarn, såg m. m. finna sin plats. Dessa små vattenverk äro afsedda att ligga i terrassanordning utefter bergkammen, närmast Gustaf-Adolfsvägen.

Högst uppe på bergkrönet, och synlig från haf och fjärd, skall den lilla fornkyrkan trona med tillhörande klockstapel, kyrkan en efterbildning af det uråldriga och stilrena, lilla kapellet i Liden, klockstapeln i Borgsjö, stegporten i Njurunda.

4:o. Byggnader, som skola efterbildas.

Om äldre byggningar, sådana som här ofvan blifvit omnämnda, ej kunna erhållas, finnes ju möjlighet att i en framtid, då föreningens tillgångar så tillåta efterbilda dem. Sådana byggnader finnas ock, som af olika skäl ej kunna förflyttas, t. ex. en stenkyrka.

Fornminnesföreningen skall under kommande vinter påbörja uppförandet af

Fornminneskyrkan.

Den skall till sitt yttre utgöra en efterbildning af Lidens gamla kyrka, till sitt inre af den gamla Alnö-kyrkan, åtminstone hvad hvalfven beträffar. Dessa äro nämligen helt och hållet förstörda i Lidenkyrkan.

För att erhålla medel till en fornkyrka utsände Styrelsen år 1908 små kort, upptagande Lidenkyrkan i bild, indelad i 100 rutor. För hvarje korsad ruta betalas 10 öre, så att ett kort kan inbringa 10 kr. En fru af norrlandssläkt, nu boende i Stockholm inlöste ett kort med 500 kr. Hela det insamlade beloppet öfverstiger nu 1,000 kr., hvarför Styr. hösten 1910 börjar uppförandet af sakristian, som endast mäter 4,4 meter i fyrkant, yttre mått. Orsaken, hvarför Styr. redan nu anser sig böra påbörja kyrkobygget, är den, att så många värdefulla föremål finnas i samlingarna, att de böra förvaras i stenhus.

Den förhoppningen torde ock vara berättigad, att insamlingen skall taga bättre fart, så snart kyrkan börjat uppföras. Många af de utlämnade korten äro ännu »icke redovisade». Nya kunna erhållas genom rekvisition hos Lärarinnan Fröken Jenny Ruuth, Sundsvall.

Hur skola byggnaderna anskaffas?

De bästa sätten äro redan angifna å tredje sidan; de mana till efterföljd och kunna finna en skiftande tillämpning, så t. ex. kan en enda burgen person skänka en byggnad, en förening eller kår skänker en annan byggnad, eller ock kan insamling ske inom en hel socken för att skänka föreningen en byggnad därifrån, o. s. v.

Önskvärdheten af att hvarje socken i Medelpad vid fornhemmet är representerad af någon byggnad, uttalades redan vid föreningens bildande, och det blir socken- och platsombudens uppgift att till föreningens styrelse inkomma med förslag på byggnader, lämpliga att införlifvas med fornhemmet.

Tacksam skulle föreningen vara, om någon burgen man eller kvinna ville anmäla sig att bekosta de enkla lapp-byggnaderna; härtill fordras ej många hundra kronor. Den som snart anmäler sig skall blifva hedrad i alla sina lefnadsdagar.

Flera sockenombud ha visat stort intresse, då det gällt insamla allehanda fornföremål åt fornhemmet, men endast ett fåtal ombud ha gifvit anvisning på byggnader, lämpliga att införlifvas med hemmet. Ännu har t. ex. intet förslag inkommit på så enkla byggnader som en *badstu*, en liten *stall-* och *ladugårdsbyggnad*.

På flera af de större bondgårdarna i Medelpad finnas än i dag 3 *mangårdsbyggnader*, vanligen af växlande form och storlek, uppbyggda under olika tidsperioder. Åtminstone ett af husen är uppfördt i två våningar, kanske med endast 1 rum i bredd, men 3 rum i längd i bottenvåningen, 2 i den öfre, därför att trappuppgången där upptager utrymmet för mellanrummet. En ganska vanlig typ för större mangårdsbyggnad är dock den med 2 rum i bredd, ibland t. o. m. 3.

I tidningarna ha flera gånger framhållits behovet af, att sockenombuden snart ge anvisning på sådana byggnader; det händer ej så sällan nutilldags, att de nedrifvas för att lämna plats för nya, bekvämare hus.

Med den fart i utveckling, som Medelpads fornminnesförening tagit, blir ett stort 2-våningshus snart behöfligt för att lämna bostad åt tjänstemän och betjäning, för expeditionslokaler m. m.

En annan byggning behöfs för att rummen i densamma, liksom ock i Bredsjöstugan, skola kunna utrustas och möbleras s. s. i forna tider var brukligt, ty dessa byggnader äro ej afsedda

att vara museer i vanlig bemärkelse, s. s. f. n. af utrymmesskäl är fallet med Bredsjöstugan.

För den lifliga samfärdseln med staden, för uppforslandet af fornsaker m. m., för små åkturet med besökande å fornhemsområdet behöfves snart en liten *häst*; dessutom en *ko* för att ge mjölk åt folket, som skall bo där uppe på berget; ett par *getter* och *får* samt några *höns* böra ock finnas för att ge naturligt lif och hemtrefnad åt hela Medelpadsgården.

Sockenombuden böra därför i främsta rummet ge anvisning på större mangårdsbyggnader samt på en liten stall- och ladugårdsbyggnad.

Huru kunna byggnader bäst och billigast förflyttas till fornhemmet?

Om en byggnad af sakkunnig person befunnits värd att å fornhemmet förevisas, anskaffar platsombudet alla nödiga upplysningar om byggnadens ålder, förutvarande ägare, låter om möjligt fotografera byggnaden, samt utser sedan en byggnadskunnig person att nedmärka och nedtaga den. Kostnadsfri arbets hjälp bör därvid kunna användas. Om ett tiotal lefnadsfriska och kraftiga unga män samlas ett par aftnar, kunna de lätt utföra ett sådant arbete; allt bör dock ske under sakförständig ledning, så att intet förstöres. Bäst är, om den person, som sköter nedmärkning och nedtagning af en byggnad, äfven medföljer till fornhemmet för att biträda vid uppsättningen.

Det är naturligtvis af synnerlig vikt, att fornhemmet snart får så många som möjligt af de byggnader, som funnos och ännu finnas på en burgnare bondgård, ty det har ej ingått i befolkningens medvetande, att dessa gamla, nu ej brukade byggnader ha något värde. De få vanligen gå det ödet till mötes, att då de börja luta mot sitt fall, så bli de nedrifna, föras till vedbacken, upphuggas och uppbrännas.

Sockenombuden böra handla raskt, i ädel täflan söka att få sin socken representerad genom någon byggnad, till hvars inlösen, om sådan blir behöflig, de helst anskaffa nödiga medel inom egen kommun, s. s. förut angifvits.

Hvad böra vi samla till fornhemmet?

Fornminnesföreningen mottager allting, som af mäniskor användts i nu- och forntid. Men det är naturligen å andra sidan

ej meningen att upprätta någon lumpbod, utan man vill ha allt så helt och riktigt som möjligt, vare sig det gäller kläder, smycken, husgeråd, eller hvad annat det vara må. Intet af värde bör dock af ombuden afvisas, ty härigenom kan gifvaren och andra afskräckas från att lämna andra, värdefullare föremål.

Äfven bör ihågkommas, att en enda sak ej är nog af samma sorts föremål, utan att en samling får sitt verkliga kulturvärde, först då det blir en hel serie på 10 till 15 exemplar.

Bäst är ju ock med saker och ting härifrån provinsen, särskildt sådana som kunna få anses karakteristiska för Medelpad, men om några värdefullare föremål insmyga sig från andra håll, upptäckas de lätt af sakkunnig besökare. Det som kan anses värdelöts, gallras lätt ut; skulle det bli för många föremål af en sort, kunna de skänkas till andra norrländska fornminnesföreningar, eller utbyte ske mot andra värdefulla föremål.

Att nu söka uppräknat allt, som bör och kan sanlas, skulle naturligen föra alltför långt men för att gagna fornminnessaken må här några antydningar gifvas.

Rumsmöblering bör finnas både enklare och dyrbarare, s. s. förr var fallet i en burgnare bondgård.

I *Storstugan*, där allt gårdens folk samlades till sina måltider, där de flesta tillbringade sitt lif, dag och natt, bör en *fullständig köksutrustning* finnas, med *kok-kärl* af allehanda slag i och omkring den öppna spisen, *matkär* på det stora bordet och på hyllor å väggarna.

Väggfasta sängar funnos, en eller flera, placerade i hörnen af ett sådant rum. De hade olika namn, s. s. *skåp-säng*, *skott-säng*, *luck-säng*. Jag minnes från min ungdom sådana sängar i 3 våningar, vanligen ouödig korta, men tillräckligt breda för minst 2 personer i hvardera af de 2 öfre afdelningarna; i den nedersta, och hvilande på golfvet funnos 1 till 2 utdragningslådor, gående på tvären mot sängen. I dessa sistpämnda mindre sängar, som skötos in under dagen, däraf namnet »skott-säng», lågo de mindre barnen, 2 och 2 i hvarje; på vintern klagande öfver, att det var kallt vid golfvet. Den nedre stora bädden, som begagnades af husbondefolket själfva, vanligen med det minsta barnet mellan sig, var på framsidan försedd med »sparlakans-förhängen», som drogos för på dagen. Därigenom blef det ej så noga med bäddningen, s. s. ock var fallet med skott-sängarna. Förhängena förde äfven den fördelen med sig, att sängen under dagens lopp kunde användas s. s. en skräpkammare, dit kläder och annan bråte vid behof undankastades.

I en del fall begagnades verkliga trädörrar eller luckor i st. f. sparlakan, däraf »luck-säng». Medelpads fornhem har lyckats förvärfva en sådan säng från Norrbotten, men af än större intresse voro det att få en från Medelpad.

Sängen utgjorde rummets största möbel; på dess fria gavel funnos skåp i två afdelningar, däraf »skåp-säng»; i det öfre förvarades glas och flaskor, med vin och brännvin, dessutom »doppsaker» och annat godt till gästning, finare servis, glastallrikar, silfverskedar o. d.; i det nedre förvarades skor, stöflar m. m. Ibland voro 2 sådana sängar hopbyggda, med ett skåp emellan, så att de intogo en hel vägglängd. Två, mycket bra sängar finnas redan i Bredsjöstugan, men flera behövas där, liksom ock i andra stugor.

En och annan *utdrags-soffa* med trälock, försedd med fasta brädvägg, och en s. k. *pinnkarét* böra ock finnas i hvardagsrummet.

I *stora skåp* förvarades olikartade matvaror för det dagliga behovet; i den öfre afdelningen funnos spjälanordningar för mjölktråg, dessutom hyllor för andra matkär af trä, näfver, koppar; i nedre afdelningen stod potatisämbar, en del kokkär m. m.; *hörnskåp*, *tavletter* m. m. dylikt behöfs ock.

Framför den *väggfasta bänken* å rummets ena långsida stod ett *större och stadigare matbord*, omgifvet äfven på sina öfriga sidar af grofva och tunga bänkar. Vid ett par fönster stodo delvis nedfällda *treskifva-bord*.

Stolar af olika form och storlek i tillräckligt antal utfyllde alla tomrum utefter väggarna mellan andra möbler; rummets stora, inre golfyta var vanligen fri och öppen, utom då *spinnrockar* och annan *arbetsredskap* för manlig och kvinnlig slöjd vid behof framflyttades.

Gästrummet bör förses med dyrbarare möbler af björk, ek eller annat bättre träslag, bättre *sängar*, *chiffonjé*, *skrin*, *kistor*, *skåp*, *skåp-klocka*, stoppade *länstolar* och *karmstolar* samt *hyllor* af olika slag, allt snidadt eller måladt i tilltalande färger och gamla mönster.

Ett par gamla *kakelugnar* i olika former och färger böra ock tillvaratagas, men dessutom är det fördelaktigt, om några *tegelmurade* spisar och kakelugnar af säregen typ noggrant upp-mätas, afritas och beskrivas.

Glas och porslin, lergods, metallkärl, allehanda slag och af gammal tillverkning, mottagas med största tacksamhet. Härvidlag får man ej tänka endast på hela serviser, utan kunna enstaka pjäser från olika håll mycket väl komma att utgöra en tillräckligt god samling. Detsamma gäller *vapen, smycken, ringar, snus- och kryddedossor, sigill, stämplat* m. m. dylikt af olika metallsorter. Alla sorts *gamla mynt*, in- och utländska, mottagas tacksamt, äfven gångbara!

Hvad som för öfrigt behöfves för att möblera ett hus, kan hvar och en se hemma hos sig, och af de lämnade redovisningarna för influtna gåfvor framgår ock, hvad som härvidlag fattas. Mycket finnes kvar af gammaldags möblering och annat fornt ute i bygderna, vanligen betraktadt som värdelöst och undanskuffadt på vindar, logar och redskapskjul. Sök där!

Olika yrken böra representeras

af de för hvart och ett egendomliga verktygen samt af yrkesalster från skilda tidsåldrar.

Till de förnämsta yrkena räknades garfvare, färgare, kopparlagare och guldsmed; dessa hade för omkring 30 år sen endast »vest på stan» 5 å 6 representanter hvar. De hade goda affärer och blefvo i regel mycket välbärgade; försäljningen försiggick ej blott i staden och ute i Medelpads socknar, utan de reste till marknader i de närgående provinserna, vanligen med 2 till 3 hästlass hvardera.

Handlingar från *skråväsendets* tid, gamla gesällbref och dylikt böra komplettera dessa samlingar.

Bland byggnader inom fornhemmet skall en *smedja* förekomma, med gammaldags *blåsbälg* och öfriga tillbehör samt *järnverktyg*, yxor, sågar, hammare, släggor, spett o. dyl.

Åkerbruksredskap, kördon, verktyg för lin- och ullberedning, spånad och väfning samt all sorts *handslöjd* böra finnas i stor mängd jämte därmed tillverkade produkter.

Många slöjdalster tillverkades förr på vinterkvällarna vid brasans sken; kvinnorna sutto vid *karda, spinnrock* eller *haspel* under vintern, på sommaren i *väfstolen*; män och ynglingar vid *yxa* och *knif*, däraf de många fina sniderierna på *träskedar, slevvar, dryckeskannor, mangelträn, räfsor, li-orf, kistor, skrin, budkaftar, leksaker* m. m.

Tryckalster och konst saker.

Skänk äfven böcker, tidskrifter och visor; tryckta och handskrifna *taflor* och planscher, målade, ritade, etsade; *fotografier*, målade »*gratulationer*» m. m. Af särskildt stort intresse är äfven härvidlag allt, som berör Medelpad i forna tider!

Musikinstrument af mässing, horn, trä (flöjt och klarinett), fioler, harpor, psalmodikon, ett klaver, en orgel, t. o. m. gamla dragspel, mungigor, lergökar, sälppipor, bockhorn, näfverlurar m. m. mottagas tacksamt. Musikintresset tyckes på sista tiden blifvit stort i Medelpad, att döma af den stora tillslutningen till spelmanstämplingarna och körsångarförbundet. Melodier, sånger och »låtar» böra af musikkunniga personer upptecknas med angifvande af ort och känd ålder för låten.

Allt, som hör till *sköna konst*er bör tillvaratagas, skulptur, bilderverk, helgonbilder och skåp, ljuskronor, lampetter och stakar, äfven sådant som tillhört kyrkorna. Då föreningen snart får en stenmurad kyrka, så böra en hel del uråldriga kyrkoprydnadsföremål, som nu ligga undangömda i tornkamrar, sakristieskåp och trappkontor återigen få komma fram i ljuset och från flertalet af Medelpads kyrkor deponeras i fornhemskyrkan, hvarigenom denna får en helgjuten och tilltalande forntidsprägel.

Medelpads nationaldräkt.

Medelpads Hemslöjdförening har, tack vare ett ihärdigt forskningsarbete, lyckats framdraga i ljuset en 200-årig medelpadsdräkt, granskad vid Nordiska museet, och befunnen äkta.

Medelpadingarnes kläder företedde för öfrigt en så rik omväxling, att man enligt äldre uppgifter kunde se, från hvilken trakt af provinsen folk var.

Därför böra gamla *gångkläder* af egendomligare snitt tillvaratagas, hvarhelst de påträffas; kanske finnes äfven härvidlag det bästa i mer aflägsna skogs- och finnbyar. Vid Nordiska museet känner man så väl de olika, svenska nationaldräkterna, att genom granskning af sakkunnig person framdeles lätt kan afgöras, hvad som är säreget för Medelpad bland det insamlade förrådet i *klädammaren*.

»*Stycke och mössa*» begagnades s. s. helgdagsdräkt för endast några tiotal år sedan och bör därför ännu finnas kvar i rikligt prydligt och omväxlande förråd.

Skinnkläder för män och kvinnor höra ock till de numera mindre brukliga beklädnadspersedlarne, t. ex. *skinn-byxor* och *-kjolar* af sämskadt skinn. *Hundskinnspälsen* var nog ganska typisk för Medelpad och närgränsande provinser. Förr begagnades ock *vadmalskläder med läderbeslag*; på byxorna baktill öfver sätet och nedåt benen var lädret tillskuret i hjärtform, vidare funnos stora kraftparallelogrammer öfver knäna och bräm rundt om byxorna nedtill, allt af svart skinn.

Underkläderna erbjuda ofta ett särskildt intresse, så t. ex. kunde *särken* vara af finare, hemväfdt linne i sin »öfva-del», t. o. m. försedd med spetsar om halsen, men »nöa-delen» där- emot af grof stry-väf. Finnas sådana plagg kvar nu, så skänk dem!

Alla sorts *väfnader, spetsar, virkade, knypplade och stic- kade saker* från äldre tider äro för fornhemmet värdefulla; s. k. *hålsöm* begagnades förr mycket i Medelpad, kunde vara särdeles väl utförd och i mångskiftande mönster.

Sängkläder, bolstrar, kuddar, dynor, sticketäcken, skinn- fällar, öfverkast, hårtäcken, lakan och örngott, sparlakan m. m. höra ock till den nödvändiga utrustningen af fornhemmet, där sängarna stå och vänta på att snart få fyllda bäddar.

Huru böra vi samla?

Genom upprepade vandringar ute i Medelpads bygder vet jag, att fornminnessaken öfverallt är känd och omfattad med största välvilja af all hederlig och intelligent befolkning.

En hvar är villig att till fornhemmet skänka sådana före- mål, som satts undan som värdelösa; men ingen må å andra sidan förundra sig öfver, att en skälig betalning fordras för det värdefulla och användbara.

Hittills har det mest varit landsbygdens befolkning, som kommit med fornminnesföremål såsom gåfvor till fornhemmet, och det torde blifva så allt framgent, ty just de äga allt så- dant, som skall utgöra grundstommen för fornhemmets bygg- nader och deras utrustning.

Vid fornminnesföreningens startande var allmänna åsik- ten den, att i staden Sundsvall efter den stora branden 1888, högst obetydligt af fornföremål skulle finnas; men det har visat sig, att forngåfvor inströmmat i afsevärdt stort antal från själfva staden, mest under de sista åren. Sanningen är, att under de första åren landsbefolkningen visade sig långt frikostigare än stadsborna.

Hvad *kontanta bidrag* beträffar, så ha sådana mest kommit från personer, födda i Medelpad, men nu afflyttade till andra orter; detta gäller särskildt Stockholm, där 100-tal f. d. Sunds- vallsbor nu ha sitt hem.

Den redan vid fornminnesföreningens stiftande uttalade förhoppningen, att från Medelpads banker, sågverksbolag och rika privatpersoner större bidrag snart skulle inströmma, har hittills gäckats. Med de små årsbidragen af en krona eller ett fåtal ständiga ledamotsavgifter på femtio kronor, kan man ej mycket uträtta; men det är dock af stor vikt, att föreningen får så många ledamöter som möjligt.

Det tyckes för öfrigt, som om här skulle råda en viss tvekan, huruvida det skall blifva en privatperson, en bank eller ett sågverksbolag, som skall teckna den första tusenkronan. Många sådana behövas och det snart, för att det lefvande fornminnesintresse, som nu råder, skall kunna tillgodogöras. Med glädje skall föreningen hälsa den, som härvidlag går i täten.

Som en kär plikt att få gifva rikligt bör det framför allt kännas för de många, som genom handel med provinsens be- folkning, genom skogsafverkning eller på annat sätt förskaffat sig afsevärda rikedomar, de må bo i Sundsvall eller något af Medelpads större industrisambällen. Sådana mecenater kunna nu få offra något och därigenom bidraga till nutidsfolkets och kommande generationers höjande i bildning och kultur.

Fonder, bildade genom testamenten och donationer, mottagas och förvaltas tacksamligen af styrelsen.

Fornhemmet får en uppfostrande betydelse.

Föreningen afser ej blott att tillvarataga byggnader, hus- geråd och redskap från forna tider, utan äfven naturalster af olika slag, såsom *sten- och malmfynd, prof på djur- och växt- världens egendomligare bildningsformer*. Dessutom skall *landets och folkets historia, sagor och sägner, seder och bruk, skrock och »skrömt»* och allt sådant, som lefvat i folkets tro och lifs- åskådning upptecknas och samlas, helst enkelt och naturligt, såsom det ännu lefver i traditionen och berättas, utan tillägg och konstladt språk. Härvid torde Medelpads upplysta folk- skolelärarekår kunna taga ledningen.

Mycket af det, som ännu berättas från släkte till släkte är värdt att åt minnet bevaras; det utplånas så lätt med mång-

läsningen, den stigande upplysningen och den numera allt lifligare samfärdseln. Hvad som äger största värde bland det upptecknade skall sen offentliggöras.

På detta sätt skall kunskapen vidgas om våra förfäders lif och verksamhet. yngre släkten skola lära, under hur mycket enklare förhållanden de gamle lefde, huru de fingo fullgöra sitt arbete med de enklaste redskap, huru husbondefolk och tjänare lefde i bästa samförstånd; detta skall väcka vördnad och kärlek till gångna släkten. På samma gång lär enhver känna sig själf och sitt eget personliga värde, utan att öfverskatta det; han lär känna plikter mot sig själf och mot sina medmänniskor, mot kommande släkten och sitt eget land; detta skall i sin tur bidraga att höja fosterlandskärleken och binda landets ungdom vid hem och härd.

Medelpads fornhem har redan liksom Skansen i Stockholm, blifvit ett kärt hem för alla kunskapssökande, oberoende af lefnadsvillkor, ålder och andra förhållanden. Här skall den bästa härden uppstå för öfvandet af fosterländska sånger, hälsobringande lekar, folkdanser och idrotter; här skall på arbetsfria stunder skapas lefnadsglädje, hälsa och kraft till nya ansträngningar.

Fornhemmet kommer ock att blifva en ny dragningskraft för turist- och främlingsströmmens ledande upp till denna plats, hvarifrån den besökande med ens får en överblick öfver provinsens och stadens underbara skönhet, öfver den norrländska naturen och industrien.

En *minnessten* skall upptaga namnen på de män och kvinnor från Medelpad, hvilka mest bidragit att göra vårt land och folk hedradt inom den stora civilisationen, kanske skall å en sten stå deras namn, som blifvit födda inom provinsen, å en annan deras, som ehuru födda annorstädes, här fullgjort sin lifsgärning. Detta skall mana till efterföljd.

Medelpads fornhem skall för all framtid hvila tryggt på norra Stadsbergets fasta granitgrund. Högst uppe på klippkrönet skall fornkyrkan påminna oss om våra förfäders heder och tro, mana oss till sann efterlefnad. Omhägnade af de här växande, höga granarna skola byggnader och arbetsredskap visa nutidsmänniskan, hur deras fäder lefvat och sträfvat; kommande släkten skola här om någonsin och någonstädes känna betydelsen af de tankedigra orden: »Lyssna till den granens susning, vid hvars rot ditt bo är fästadt.»